

Остапенко І.В.,

кандидат психологічних наук,
завідувач лабораторії психології
політичної поведінки молоді,
Інституту соціальної та політичної
психології НАПН України,
ostapenko.iryana.vit@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6710-5964

ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА В ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

В умовах повномасштабного вторгнення предметом особливої уваги науковців стають наявні проблеми в освітній сфері. Багато територій є тимчасово окупованими або знаходяться в зоні проведення бойових дій. Багато шкіл та ЗВО зруйновані. Школи на тимчасово окупованих територіях перейшли на навчання за російськими програмами та мовою агресора, в них здійснюється активна пропагандистська кампанія антиукраїнської спрямованості. Велика кількість молоді є внутрішньо переміщеними особами або перебуває за кордоном, є і такі, що знаходяться на окупованих територіях і не мають змоги виїхати звідти. При цьому всі ці молоді люди навчаються в українських навчальних закладах. Багато навчальних закладів – ЗВО, школи, училища – теж переміщені з окупованих регіонів, де ведуться бойові дії, у безпечніші регіони. Це все разом створює значні проблеми, які доведеться вирішувати ще тривалий час.

Їх вирішення має стати одним з пріоритетних напрямів у повоєнний період. Для цього вельми корисним може бути звернення до досвіду інших країн, яким довелося займатися повоєнним відновленням в сфері освіти.

Однією з таких країн є Республіка Корея, освітня система якої може слугувати прикладом того, коли зміни в підходах до навчання спроможні кардинально трансформувати економіку країни. Значні інвестиції в південнокорейську освіту та регулярний контроль за їхнім використанням стали фундаментом для стрімкого економічного зростання, яке відбувалося дуже швидко впродовж 60 років після завершення війни з КНДР. За два покоління Республіка Корея перетворилася з країни з масовою неписьменністю в економічного гіганта, створивши й підтримуючи конкурентоспроможність таких брендів, як Samsung, Hyundai, Daewoo і LG.

Свій шлях нагору держава побудувала завдяки раціонально збудованій освітній системі, в якій не було місця марнотратству та корупції, а кожний корейський вон (грошова одиниця Республіки Корея) працював на користь освітян. Саме освіта, що відповідала нагальним потребам економіки, та дипломи, які відповідали заявленим у них компетенціям, допомогли країні вийти з кризи і довели, що навіть за відсутності значних природних ресурсів,

маючи лише людський капітал, завдяки старанному та важкому навчанню, можна створити й підтримувати стабільну економіку.

Саме завдяки ефективному використанню інвестицій в освіту Республіка Корея змогла вибратися з кризового післявоєнного стану і стати на шлях економічного зростання. За даними Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) державні видатки на освіту в Республіці Корея вже впродовж тривалого часу складають суттєву частку ВВП і традиційно вищі за відповідний середній показник у країнах-учасницях ОЕСР. Найвищий рівень витрат на навчання був досягнутий у 1987 році, коли майже 15% ВВП було спрямовано на освітню галузь – майже така ж сума на той час відводилася на соціальні послуги.

На вищу освіту корейці також виділяють багато коштів: у 2011 році 2.6% ВВП було акумульовано вищими навчальними закладами, що на цілий відсоток більше за середній показник ОЕСР у 1.6%. Утім, через велику кількість студентів, які навчаються у південнокорейських вишах, витрати в розрахунку на одного студента були досить помірними – приблизно 10 тис. дол. [1].

Не можна, звісно, ідеалізувати освітню систему Республіки Корея з огляду на досить поширені проблеми застосування фізичних покарань до школярів і здійснення на них системного морального тиску з боку сім'ї та суспільства в цілому, але результати розвитку освітньої сфери справді вражають.

В Україні також був досвід розвитку науки та освіти у воєнний та повоєнний час. Зокрема, Українську академію наук (УАН) було засновано в часи Української Держави Павла Скоропадського у 1918 році. Хоч сам Гетьманат проіснував лише 9 місяців, її організаційну структуру було підтверджено й наступною владою, і, з певними організаційними змінами вона існує до сьогодні – і знову у буремний воєнний час, повний нестабільності й розрухи. На жаль, утворена нарешті після довгих років поневолення незалежна Україна не повною мірою поділяє державницько-сцієнтистську установку попередніх режимів, й фінансування і організація освітнього й наукового процесу, на превеликий жаль, не знаходяться у належному пріоритеті. Що стосується освітніх традицій, то, на відміну від Республіки Корея, в Україні завжди були гарні традиції виховання освічених дітей, навіть у бідних родинах.

Чималий досвід повоєнного відновлення, зокрема й у сфері освіти, був накопичений в інших країнах, таких як Боснія і Герцеговина, Косово, Хорватія, Сирія. Основний акцент у проєктах з відновлення системи освіти, які реалізовувались в цих країнах під егідою Міжнародного комітету Червоного Хреста, Міжнародної організації міграції та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, було зроблено на відтворення матеріально-технічної бази та пошкоджених будівель освітніх закладів [2]. Звісно, така проблема буде потребувати свого вирішення і в Україні.

Однак, вивчення досвіду повоєнного відновлення в балканських країнах, свідчить, що не менш гостро перед освітянами будуть вставати проблеми: 1) реінтеграції дітей-біженців та вимушених переселенців в вітчизняний освітній простір; 2) відновлення довіри, налагодження діалогу та конструктивної взаємодії з мешканцями тимчасово окупованих територій; 3) адаптації внутрішньо переміщених осіб до освітнього простору в межах нових територіальних громад [3].

Можна прогнозувати, що в Україні зазначені проблеми будуть додатковими викликами для освітян. Особливо в тих частинах країни, які тривалий час перебували під окупацією. Адже відомо, що на цих територіях окупантами здійснювались системні і агресивні кроки щодо витіснення всього, що пов'язано з Україною, в культурній та освітній сферах та заміщення його власним контентом, пропагандистськими наративами та освітніми стандартами країни-агресора.

На деокупованих територіях потрібно буде провадити грамотну інформаційну та освітню політику. Для активізації національної та громадянської самоідентифікації в освітньому середовищі можна запровадити спеціалізовані програми соціально-психологічних тренінгів із застосуванням методів групової дискусії та активного навчання, а також методів створення креолізованих текстів (коміксів) та вебквестів, спрямованих на трансформацію бар'єрів національної та громадянської самоідентифікації молоді. Досвід наших досліджень свідчить про високий потенціал таких сучасних та релевантних молоді методів, які спрямовані на розвиток самостійної пізнавальної та пошукової активності, містять елементи гейміфікації та надають молодим людям можливість виявляти творчість, виробляти власний контент в процесі тренінгу [4].

Література

1. Покідіна В. Як стати Південною Кореєю? *Проект «Популярна економіка: ціна держави»* №37, 2016. С. 1-11.
2. Romanovych D., Neplyakh, O., Makarenko, O. *Post-war Reconstruction : Case Studies*. KPMG in Ukraine. 2022. 71 p.
3. Шимкевич К. Проблеми югославських біженців та переселенців. *Спільне*, №10, 2016: Війна і націоналізм. Режим доступу: <https://commons.com.ua/uk/problemi-yugoslavskih-bizhenciv-ta-pereselenciv/> 18.12.2022 р.
4. Остапенко І. В. Стратегії та технології активізації самоідентифікування молоді : методичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД. 2019. 92 с.